

УДК 338.2:504.4.062.2 (477)

Ігор Леонідович САЗОНЕЦЬ

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, e-mail: sovoroff09@mail.ru

Ольга Володимирівна ПОКУЛЬ

аспірант кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, e-mail: olechka.pokul@mail.ru

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ЗА ФІНАНСОВОЇ УЧАСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Сазонець, І. Л. Інфраструктурне забезпечення раціонального використання водних ресурсів за фінансової участі підприємств України / Ігор Леонідович Сазонець, Ольга Володимирівна Покуль // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – Вип. 1. – № 60. – С. 186–191.

Анотація. У статті приділяється увага пошуку фінансових можливостей для відновлення інфраструктури водогосподарського комплексу України з метою запровадження економічного та екологічно безпечного використання водних ресурсів. На основі даних статистичного дослідження останніх років визначено тенденції щодо підвищення ефективності використання водних ресурсів за найбільшими водоемними галузями національної економіки. Враховуючи відсутність достатньої кількості фінансових ресурсів для відновлення та модернізації інфраструктури галузі, запропоновано оптимальний варіант співробітництва держави та приватного сектору, який прийнятний в умовах сучасних реалій і відповідає інтересам обох сторін. Разом з тим, визначені умови державного регулювання, від яких залежатиме дієвість цього державно-приватного партнерства.

Ключові слова: раціональне водокористування; інвестування водної галузі; державно-приватне співробітництво; водна інженерна інфраструктура; фіскальне регулювання; амортизаційна політика.

Игорь Леонидович САЗОНЕЦ

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедры государственного управления, документознавства и информационной деятельности, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно, e-mail: sovoroff09@mail.ru

Ольга Владимировна ПОКУЛЬ

аспирант кафедры государственного управления, документознавства и информационной деятельности, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно, e-mail: olechka.pokul@mail.ru

ІНФРАСТРУКТУРНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ ПРИ ФИНАНСОВОМ УЧАСТИИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Сазонец, И. Л. Инфраструктурное обеспечение рационального использования водных ресурсов при финансовом участии предприятий Украины / Игорь Леонидович Сазонец, Ольга Владимировна Покуль // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2016. – Вип. 1. – № 60. – С. 186–191.

Аннотация. В статье уделяется внимание поиску финансовых возможностей для возобновления инфраструктуры водохозяйственного комплекса Украины с целью внедрения экономного и экологически безопасного использования водных ресурсов. На основе данных статистического исследования последних лет определены тенденции к повышению эффективности использования водных ресурсов по наибольшему водоемким отраслям национальной экономики. Учитывая отсутствие достаточного количества финансовых

ресурсов для возобновления и модернизации инфраструктуры отрасли, предложен оптимальный вариант сотрудничества государства и частного сектора, который приемлем в условиях современных реалий и соответствует интересам обеих сторон. Вместе с тем, определены условия государственного регулирования, от которых зависит действенность данного государственно-частного партнерства.

Ключевые слова: рациональное водопользование; инвестирование водной отрасли; государственно-частное сотрудничество; водная инженерная инфраструктура; фискальное регулирование; амортизационная политика.

Ihor SAZONETS

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of state management, documentation and information activities, National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne, e-mail: suvoroff09@mail.ru

Olha POKUL

Postgraduate student of the Department of state management, documentation and information activities, National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne, e-mail: olechka.pokul@mail.ru

INFRASTRUCTURAL SUPPORT OF RATIONAL USE OF WATER RESOURCES WITH THE FINANCIAL PARTICIPATION OF ENTERPRISES OF UKRAINE

Sazonets, I., Pokul, O. (2016), *Infrastructural support of rational use of water resources with the financial participation of enterprises of Ukraine*. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Infrastrukturne zabezpechennia ratsionalnoho vykorystannia vodnykh resursiv za finansovoi uchasti pidpriemstv Ukrainy; za red. M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], *Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 1, No. 60, pp. 186–191.

Abstract. The article focuses on the search for financial opportunities for the resumption of infrastructure of water management complex of Ukraine to implement economical and environmentally sound use of water resources. On the basis of the data of recent years statistical studies the trends of water use efficiency for most water-intensive sectors of the national economy are identified. Given the lack of sufficient financial resources for the renewal and modernization of the infrastructure sector, the best option of cooperation between the state and the private sector is proposed, which is acceptable in the conditions of modern realities and the interests of both sides. At the same time, it determines the conditions of state regulation, which affects the dependence of the effectiveness of public-private partnership on it.

Keywords: rational use of water resources; investment of water branch; state and private partnership; water engineering infrastructure; fiscal regulation; amortization policy.

JEL classification: Q580

Постановка проблеми у загальному вигляді. Загальноприйнята національна стратегія сталого розвитку українського суспільства передбачає бережливе ставлення до навколишнього природного середовища, у тому числі до водних ресурсів. Однак, сучасний стан водного господарювання не відповідає принципам розумного та екологічно безпечного використання водних ресурсів, що негативно впливає на екологічний баланс водного середовища та загрожує безпеці життя населення. У зв'язку з цим, необхідно невідкладно приймати рішення щодо ліквідації перешкод на шляху до сталого використання водних ресурсів, які особливо присутні в діяльності підприємств водогосподарського комплексу України, та поступово створювати належне інфраструктурно-інституційне середовище прийнятне в сучасних умовах соціально-економічного розвитку нашої держави.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Тематика запровадження раціонального використання водних ресурсів в національній економіці охоплює широкий спектр останніх досліджень вчених Інституту природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, зокрема, М. Хвесика, В. Голяна, Л. Левковської, К. Ригової, О. Яроцької, в яких висвітлюються такі питання, як: вдосконалення системи управління водними ресурсами, запровадження ефективних методів їх капіталізації, розширення державно-приватного партнерства в розвитку водної галузі тощо [1–6].

Передбачається, що реалізація цих наукових напрацювань сприятиме покращенню природного стану водного середовища, зміні політик підприємств щодо залучення водних ресурсів у господарсько-виробничий процес, збільшить вихідні фінансові можливості для відновлення та забезпечення ефективного розвитку водогосподарського комплексу України.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Як видно, сучасні наукові дослідження різносторонньо підходять до вирішення проблеми економічного та екологічно безпечного використання водного капіталу, однак, практична реалізація їх відкладається, причиною чого є напружений соціально-економічний стан в країні та неготовність вітчизняних підприємств слідувати передовим принципам регулювання водних відносин. Крім того, залишити вирішення водної проблеми ще на деякий час недоцільно та небезпечно, так як природні властивості небезмежні. Таким чином, пропонується запровадити перші кроки практичного застосування наукових напрацювань, що будуть прийнятні в умовах сучасних реалій.

Постановка завдання. Метою статті є формулювання пропозицій щодо ефективного способу співробітництва держави та підприємств водогосподарського комплексу України з метою забезпечення достатньої інвестиційної основи для реалізації водоохоронних проєктів, у тому числі з відновлення та модернізації об'єктів інфраструктурного водозабезпечення, які все більше стають непридатними для використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Водогосподарська сфера потребує значного фінансового забезпечення для відновлення інфраструктури галузі, особливо в секторі водопостачання та водовідведення. Застаріла система водопостачання країни є серйозною проблемою для водного господарства, що несе загрозу як економічній сфері держави, так і охороні здоров'я. На сьогоднішній день кошти державного і місцевих бюджетів та власні кошти підприємств є основними джерелами інвестування проєктів модернізації та реконструкції систем водопостачання й водовідведення, а також відтворення, відновлення та охорони водних ресурсів [1, с.187, с.277].

Інвестиційна активність водогосподарсько-меліоративного сектору зводиться до фінансування державою протипаводкових та протиповеневих заходів, утримання загальнодержавних та міжгосподарських мереж гідротехнічних споруд. Фінансування моніторингу використання водно-ресурсного потенціалу та науково-технічних досліджень, спрямованих на впровадження передових технологій водопостачання та водовідведення, є дуже малим. Наявні поодинокі випадки інвестування водогосподарських та водоохоронних проєктів із позабюджетних фондів та залучення грантових ресурсів для потреб водного господарства на рівні окремих регіонів. Внутрішньогосподарські мережі гідротехнічних споруд через глибоку економічну кризу 90-х років, що зумовила ліквідацію значної кількості великотоварних сільськогосподарських підприємств, перейшли на баланс сільських та селищних рад чи перебувають у користуванні фермерських та особистих селянських господарств. Однак, обмеженість фінансових ресурсів нових власників не дає можливості забезпечити оновлення, реконструкцію чи технічне переоснащення цієї інфраструктури.

У секторі промислового водокористування зберігається тенденція щодо збереження високої частки скидів неочищених стічних вод у загальному об'ємі водовідведення, значною є питома вага втрат свіжої води при транспортуванні. Великі водокористувачі – промислові підприємства повільно впроваджують оборотні системи водоспоживання, які дали б можливість суттєво зменшити залучення свіжої води у господарський оборот. Причина низької активності – обмеженість внутрішніх та неможливість залучити зовнішні інвестиції, а також відсутність відповідних стимулів, які спонукали б впроваджувати маловодні та безводні технології. Відсутність таких стимулів пов'язана з відносно низьким рівнем порівняно з розвиненими країнами та деякими країнами пострадянського простору ставок екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти та ліберальне ставлення фіскальних органів до стягнення пред'явлених за порушення природоохоронного законодавства штрафів.

Водопровідно-каналізаційний сектор характеризується високим рівнем зносу водопровідно-каналізаційних та дренажних систем, що призводить до перевищення норм втрат води в системах водопостачання, які в кінцевому підсумку відшкодовуються за

рахунок споживача. Очисні споруди перебувають у напіваварійному стані, оскільки вичерпали ресурс експлуатації і потребують комплексної модернізації на принципово новій техніко-технологічній основі. Підприємства комунального водопостачання внаслідок високого рівня затратності послуг щодо водопостачання та водовідведення і низького рівня доходів переважної більшості споживачів наданих ними послуг не можуть закладати інвестиційну складову в тарифи за постачання холодної та гарячої води, яка сприяла б нарощенню потенціалу фінансування капітальних видатків на реконструкцію водопровідно-каналізаційних та дренажних систем, очисних споруд, станцій водопідготовки [2, с.10].

Аналізуючи стан водокористування в Україні за останні роки, спостерігається тенденція щодо зростання рівня втрат водних ресурсів при транспортуванні за найбільш водосемними галузями національної економіки. В середньому рівень таких втрат в секторі сільського господарства склав 912,04 млн. м³, в промисловості – 56,30 млн. м³, а в житлово-комунальному господарстві – 1075,32 млн. м³. Обсяги середніх величин могли б бути ще більшими, так як проблеми з фінансовим забезпеченням оновлення інфраструктури галузі не вирішені. На зниження цих показників вплинули результати водного господарювання за 2013 та 2014 роки, пов'язані з напруженим політико-економічним станом в країні. Загальну картину щодо обсягів щорічної втрати водних ресурсів при транспортуванні представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка втрат води при транспортуванні за галузями економіки у 2010–2014 роках [3]

Показники	Період (рік)				
	2010	2011	2012	2013	2014
Забрано води із природних водних об'єктів, млн.м ³					
для сільського господарства	5927	5869	5673	5087	3932
для промисловості	5630	5624	5818	5487	4928
для житлово-комунального господарства	3214	3083	3090	2983	2588
Втрати води при транспортуванні, млн. м ³					
в сільському господарстві	963,4	1071	1052	1052	421,8
в промисловості	56,4	57,54	63,6	58,20	45,78
в житлово-комунальному господарстві	1133	1103	1165	1098	877,6
Питома вага втраченої води в обсязі водозабору, %					
в сільському господарстві	16,3	18,2	18,5	20,7	10,7
в промисловості	1,0	1,0	1,1	1,1	0,9
в житлово-комунальному господарстві	35,3	35,8	37,7	36,8	33,9

За переконаннями українського вченого М. А. Хвесика, для активізації процесів модернізації об'єктів водогосподарської та водоохоронної інфраструктури необхідно розширювати співробітництво держави та приватного сектору з диверсифікацією джерел інвестиційного забезпечення реалізації водогосподарських та водоохоронних проектів за рахунок створення можливостей виходу операторів з надання водогосподарських послуг та інших суб'єктів водогосподарського підприємництва на ринок позикового капіталу, формування інституціонального підґрунтя для випуску боргових цінних паперів під заставу водогосподарських активів та прав користування і розпорядження водогосподарськими об'єктами, впровадження різноманітних форм тимчасового використання водних і водогосподарських об'єктів, створення державних холдингових компаній, залучення фінансової допомоги в рамках реалізації глобальних проектів, передбачених природоохоронними конвенціями [4, с.2].

Однак, в умовах інституціональної неврегульованості питань щодо залучення фінансових ресурсів у водогосподарські та водоохоронні проекти, незавершеності процесів нормативно-правового забезпечення розвитку фондового ринку та відсутності ринку водних відносин [5, с.67] реалізувати пропозиції вченого найближчим часом дуже важко. Таким чином, з метою прискорення темпів оновлення та модернізації інфраструктури водного господарства, а з ним і забезпечення раціонального використання водних ресурсів,

пропонується ширше підійти до ідеї об'єднання фінансових можливостей водокористувачів, запропонованої вітчизняними вченими в роботі [6, с.49].

Доцільно створити вихідну інвестиційну базу для утримання та розвитку водного господарства на мікроекономічному рівні, тобто на рівні підприємств, оминаючи зайві обертання грошових коштів через бюджети країни. Для цього необхідно створити цільові інвестиційні банки груп водокористувачів, на яких накопичуватимуться кошти за сплату зборів за спеціальне використання водних ресурсів та амортизаційні відрахування. Використання цих коштів матиме виключно цільове призначення – освоєння нових технологій виробництва з метою зниження навантаження на водне середовище; реабілітацію водних об'єктів та інженерної інфраструктури, які забезпечують водними ресурсами суб'єкта господарювання; реабілітацію водних об'єктів та інженерної інфраструктури, які знаходяться поза увагою жодної з груп водокористувачів, а також заходи щодо ліквідації наслідків негативного впливу природних явищ, пов'язаних з водними ресурсами.

Ефективність функціонування інвестиційної бази груп водокористувачів залежатиме від амортизаційної та фіскальної політик.

На сьогоднішній день науковці наголошують на необхідності вдосконалення амортизаційної політики в країні, оскільки складний фінансовий стан багатьох підприємств та відсутність діючих стимулів, сприяють використанню амортизаційних відрахувань не за призначенням, що, відповідно, відображається на зниженні обсягів інвестування у відновлення основних фондів [7, с.192; 8, с.198].

Крім того, потребує вдосконалення система фіскального регулювання. Враховуючи, що діючі ставки зборів платежів за використання водних ресурсів не стимулюють підприємства ефективно знижувати негативне навантаження на водне середовище, необхідно їх збільшити [9, с.10], а також посилити штрафні санкції за порушення норм водного законодавства. З метою забезпечення справедливого підходу в регулюванні використання водних благ та залученні потенційних фінансових джерел для відновлення водогосподарського комплексу країни, пропонується переглянути сутність фіскального навантаження на водокористувачів з різними фінансовими потужностями, а точніше запровадити диференційний принцип – «від кожного по можливостям».

Висновки і перспективи подальших розробок. Рациональне використання водних ресурсів залежить і від інженерної інфраструктури, яка на сьогоднішній день перебуває не в найкращому стані. Та в умовах недостатньо розвиненого ринкового, напруженого соціально-економічного середовища, знайти доступні інвестиційні джерела для її відновлення, модернізації не просто. Запропонований варіант співробітництва з підтримкою розвитку водної галузі спрямований на активізацію доступних потенційних фінансових можливостей країни, прийнятний за умов сучасних реалій та відповідає інтересам обох сторін. Однак, для того щоб забезпечити передбачувану дієвість такого партнерства, необхідно вдосконалити фіскальне регулювання та амортизаційну політику, оскільки саме від них залежить формування вихідної інвестиційної бази для реалізації проектів з охорони та раціонального використання водних ресурсів. Практична реалізація викладених пропозицій знижуватиме негативне навантаження на навколишнє природне середовище та наблизитиме вітчизняне господарювання до розумного використання водних ресурсів, що, у свою чергу, відповідає принципам сталого розвитку суспільства. Таким чином, перспективи подальших досліджень стосуватимуться більш глибокого аналізу можливостей залучення приватного сектору в розвиток водної галузі.

Література

1. *Формування рентних відносин у водному господарстві України: монографія / [За наук. ред. М. А. Хвесика]. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 328 с.*
2. *Хвесик М. Інвестиційне забезпечення сфери водокористування в контексті імплементації водних директив Європейського Союзу: інституціональне середовище, секторальні особливості та перспективи диверсифікації / М. Хвесик, В. Голян // Економіст. – 2014. – № 7. – С. 8–15.*

3. Статистична інформація з використання водних ресурсів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.scwm.gov.ua.
4. Хвесик М. А. Успішна модернізація водогосподарського комплексу можлива на основі диверсифікації джерел інвестиційного забезпечення / М. А. Хвесик // Економіст. – 2015. – № 7. – С. 1–3.
5. Тичковська Л. Концептуальні засади інноваційних елементів фінансового забезпечення водно-ресурсної сфери України / Л. Тичковська // Економіст. – 2014. – № 1. – С. 65–67.
6. Формування моделі управління природними ресурсами в ринкових умовах господарювання: монографія / [За наук. ред. М. А. Хвесика]. – К.: ДУ ІЕПСП НАН України, 2013. – 304 с.
7. Фінансові аспекти інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств: монографія / [За наук. ред. М. Д. Білик]. – К.: ПанТот, 2012. – 277 с.
8. Сазонець І. Сучасний підхід підприємств України в запровадженні раціонального використання водних ресурсів / І. Сазонець, О. Покуль // Економічний форум. – 2015. – № 4. – С. 195–199.
9. Хвесик М. Формування нової моделі фіскального регулювання природокористування: інституціональні передумови, методологічне забезпечення та практичні рекомендації / М. Хвесик, В. Голян, В. Бардась // Економіст. – 2013. – № 9. – С. 4–13.

References

1. Khvesyk, M. A. (2014), *Formation of rent relations in water economy of Ukraine [Formuvannia rentnykh vidnosyn u vodnomu hospodarstvi Ukrainy]*, Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 328 p. (ukr)
2. Khvesyk, M., Holyan, V. (2014), «Water using field investment security within the framework of EU water directives implementation: institutional environment, areal features and diversification prospects» [Investytsiine zabezpechennia sfery vodokorystuvannia v konteksti implementatsii vodnykh dyrektyv Yevropeiskoho Soiuzu: instytutsionalne seredovyshche, sektoralni osoblyvosti ta perspektyvy dyversyfikatsii], *Economist*, No. 7, pp. 8–15 (ukr)
3. *Statistic information about the use of water resources in Ukraine [Statystychna informatsiia z vykorystannia vodnykh resursiv v Ukraini]*, The State Water Resources Agency of Ukraine, available at: www.scwm.gov.ua (ukr)
4. Khvesyk, M. A. (2015), «Successful modernization of water industry complex is possible on the basis of the investment support sources diversification» [Uspishna modernizatsiia vodohospodarskoho kompleksu mozhylyva na osnovi dyversyfikatsii dzherel investytsiinoho zabezpechennia], *Economist*, No. 7, pp. 1–3 (ukr)
5. Tychkovska, L. (2014), «Conceptual bases of innovative elements of Ukrainian water resource field's financial supplying» [Kontseptualni zasady innovatsiinykh elementiv finansovoho zabezpechennia vodno-resursnoi sferu Ukrainy], *Economist*, No. 1, pp. 65–67 (ukr)
6. Khvesyk, M. A. (2013), *Formation of natural resources management model in market economy conditions [Formuvannia modeli upravlinnia pryrodnymy resursamy v rynkovykh umovakh hospodariuvannia]*, Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 304 p. (ukr)
7. Bilyk, M. D. (2012), *Financial aspects of innovation and investment development of enterprises. [Finansovi aspekty innovatsiino-investytsiinoho rozvytku pidpriemstv]*, PanTot, Kyiv, 277 p. (ukr)
8. Sazonets, I., Pokul, O. (2015), «The modern approach of enterprises of Ukraine in establishment of rational water resources use» [Suchasnyi pidkhid pidpriemstv Ukrainy v zaprovadzhenni ratsionalnoho vykorystannia vodnykh resursiv], *Economic forum*, No. 4, pp. 195–199 (ukr)
9. Khvesyk, M., Holyan, V., Bardas, V. (2013), «Formation of a new model of fiscal control of natural resources use: institutional requirements, methodological support and practical recommendations» [Formuvannia novoi modeli fiskalnoho rehuliuвання pryrodokorystuvannia: instytutsionalni peredumovy, metodolohichne zabezpechennia ta praktychni rekomendatsii], *Economist*, No. 9, pp. 4–13 (ukr)